

приємства можуть використовувати різні форми кооперації, включаючи створення венчурних фондів, а також укладання партнерських угод на всіх стадіях розробки, освоєння і впровадження інновацій, що також потребує врегулювання на рівні законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави»: Постанова Верховної Ради України // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 16. – Ст. 117.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
3. Что такое стартап? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fingeniy.com/chto-takoe-startap/>.

Борисов Ігор Вячеславович – молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

О. М. Вінник

ЩОДО ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ІННОВАЦІЙ

Будь-яке явище в суспільному житті має дві сторони – позитивну та негативну – з тією чи іншою перевагою першої чи другої. Це стосується й інновацій, адже вони можуть стосуватися різних сфер – не лише суспільно корисних (охорона здоров'я, транспорт, освіта, наука тощо), але й шкідливих (обіг наркотиків чи контрафактних товарів, наприклад). Трапляється, що інновації лише умовно покращують відповідну сферу, на відміну від добре апробованих технологій, а часом – і створюють додаткові проблеми у відповідній сфері.

Подібну ситуацію можна проілюструвати на прикладі цьогорічних інновацій в регулюванні корпоративних відносин, зокрема, досить своєрідного відновлення права на подання похідного позову/ПП – своєрідного способу захисту інтересів учасників господарських товариств (насамперед, акціонерів), що полягає у наявності у них можливості подання позову в інтересах товариства у разі завдання йому шкоди внаслідок укладення невігідної для товариства угоди чи дій органів та/або поса-

дових осіб товариства, що завдали йому збитків. ПП вперше набули популярності в США – своєрідному «законодавцеві моди» у сфері корпоративного права [1, с. 6], як засіб захисту інтересів меншості проти зловживань більшості, якому присвячено кілька статей в Модельному законі США «Про підприємницьку корпорацію» [2, статті 7.40–7.47].

Основна причина запровадження похідних позовів – необхідність мінімізації негативних наслідків вирішального впливу на товариство з боку власника контрольного пакету акцій/відповідної частки в капіталі товариства та/або його посадових осіб, що мають можливість приймати рішення/впливати на їх прийняття з ігноруванням інтересів меншості і навіть самого товариства. Механізм ПП виконує кілька функцій: захист майнових інтересів товариства у випадках, коли останнє не може цього зробити; попередження додаткових позовів з боку інших учасників товариства/акціонерів, оскільки в результаті задоволення першого похідного позову пропорційно відновлюються їх майнові інтереси; задоволення інтересів кредиторів товариства, оскільки задоволення ПП запобігає втрату товариством корпоративних активів.

Український законодавець, прийнявши в 2008 р. Закон «Про акціонерні товариства» [5], в ст. 72 закріпив один випадок наявності у акціонерів права на подання похідних позовів – у разі порушення порядку вчинення правочинів, щодо яких має місце заінтересованість, проте в 2011 р. необгрунтовано скасував ці положення [6, п. 55 р. 1], що відповідає інтересам крупних акціонерів. Лише прийнятим у 2015 р. законом [7, п. 2 р. 1] досить своєрідне відновлення цього права має відбутися з 1 травня 2016 року у спорах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою, із закріпленням відповідних положень у ст. 28 ГПК України [8]. При цьому передбачається, що представником такого товариства, що має право на подання позову в інтересах товариства, є також його учасник (акціонер), якому сукупно належить 10 і більше відсотків статутного капіталу (простих акцій) товариства. Для цього такому учаснику слід подати господарському суду заяву про здійснення представництва позивача. Отже, йдеться не про чисте відновлення права на подання похідного позову, а про ніби-то прямий позов, що подається учасником/акціонером як *представником товариства за законом*. Однак, виникає сумнів щодо надання такому позову характеру прямого, оскільки: (1) рішення господарським товариством приймаються (в межах повноважень, встановлених законом та/або установчим документом товариства) в особі уповноважених учасників

(в повному та командитному товариствах), а в товариствах, що належать до об'єднань капіталів (АТ, ТОВ, ТДВ), – в особі органів та посадових осіб (одноосібного виконавчого органу, наприклад) навіть у разі, якщо один учасник/акціонер контролює товариство (виняток становить єдиний учасник в товаристві однієї особи, на якого покладаються функції загальних зборів); (2) у випадку розпорошення часток/акцій в одному товаристві може бути кілька (до 10) учасників, які відповідають критеріям представника товариства у подібній справі, і досить вірогідно – вони матимуть різні вимоги. Крім того, такий *квазіпрямий* позов учасника/акціонера як представника товариства по суті є похідним/непрямим позовом, оскільки є віддзеркаленням позиції щодо предмету спору *не товариства*, а лише – окремого його учасника/акціонера. По суті право на подання такого позову є привілеєм для крупних акціонерів, які, на відміну від власника контрольного пакету акцій/відповідної частки у капіталі товариства, не можуть одноосібно впливати на прийняття товариством рішень. Інтереси учасників з меншими (ніж 10% капіталу) частками ігноруються, що навряд чи може свідчити про демократизм вищезгаданих нововведень. Крім того, наслідки запровадження такого квазіпрямого позову важко передбачити, адже навіть країни перехідної економіки (Російська Федерація, зокрема, корпоративне право якої український законодавець ще донедавна брав за взірць) віддали перевагу ПП, право на подання якого закріпили за акціонерами у разі порушення порядку вчинення угоди із заінтересованістю [9, ст. 84]. Відтак, доцільно звернутися до автентичного (за законодавством США) права подання похідного позову [2, статті 7.40–7.47], яким наділяється будь-який акціонер/група акціонерів (незалежно від розміру частки в капіталі товариства) і водночас закріплюються механізми щодо запобігання зловживання таким правом (обов'язковий досудовий розгляд конфлікту в товаристві; обов'язок несумлінного акціонера відшкодувати збитки, заподіяні поданням необґрунтованого ПП). Не слід забувати й ще про доцільність легалізації подання похідного позову групою акціонерів (груповий ПП), адже у такий спосіб дрібні акціонери можуть об'єднати свої можливості щодо покриття судових витрат до винесення рішення суду.

Загалом складається враження, що розробники законопроекту, що ліг в основу Закону від 7 квітня 2015 року [7], намагалися уникнути запровадження демократичного механізму ПП, передбачивши право учасника/акціонера на подання позову в інтересах господарського товариства не в спеціальних законах про такі товариства [5; 10], а в Господарському

процесуальному кодексі України [7, п. 1 р. І], що ускладнює становище дрібних учасників/акціонерів, неспроможними користуватися недешевими послугами адвокатів.

Подібна нормативно-правова інновація є вельми сумнівною на фоні добре апробованого механізму подання ПП, що застосовується не лише в країнах розвинених ринкових відносин [2, статті 7.40–7.47], а й перехідної (значною мірою подібної до вітчизняної) економіки [9, ст. 84] із закріпленням положень про такі позови в спеціальних законах про підприємницькі корпорації/акціонерне товариство.

Розпорошення корпоративно-правових норм в численних актах законодавства (ЦК [11, статті 113–162], ГК [12, статті 79–92, 126, 167], законах «Про господарські товариства» [10], «Про акціонерні товариства» [5], з травня 2016 року – в ГПК (ст. 28) [8] (не говорячи вже про спеціальне регулювання корпоративних відносин в банках [13, статті 14–46 та ін.], інститутах спільного інвестування тощо [14, статті 8–40]) не забезпечує прозорості регулювання та доступності інформації про таке регулювання пересічним учасникам корпоративних відносин. Відтак, створюється враження що наявне корпоративне законодавство має забезпечити не стільки оптимальне регулювання корпоративних відносин (адже в ньому наявні численні прогалини, колізії, застарілі норми), а швидше – роботу для армії дипломованих юристів – випускників численних юридичних ВНЗ і юридичних факультетів університетів, що з'явилися протягом 25 років на додачу до традиційних ВНЗ, які готували висококваліфікованих юристів.

Відтак, замість запровадження вельми сумнівного квазіпрямого позову учасника товариства як його представника, доцільно закріпити право на подання ПП, передбачивши відповідні положення в актах, що регулюють корпоративні відносини, – законах «Про господарські товариства» [10] і «Про акціонерні товариства» [5], зокрема, про: (1) обов'язки посадових осіб та учасників/акціонерів, що мають заінтересованість у вчиненні правочину, інформувати саме товариство та його учасників/акціонерів про параметри такого правочину і наявність у них права на подання похідного позову у разі порушення порядку його (правочину) вчинення; (2) порядок прийняття рішення про вчинення такого правочину (на зразок передбаченого в ст. 71 Закону «Про акціонерні товариства» в новій редакції [5, пп. 35 п. 10 р. І]; (3) наслідки порушення порядку вчинення правочину, включно з правом учасника/акціонера на подання ПП або (на його вибір) права вимагати у товариства викупу на-

лежних йому акцій/часток; (4) відповідальність посадових осіб органів товариства за порушення порядку вчинення правочину (із заінтересованістю, значного), а також за прийняття рішень, реалізація яких завдала шкоду товариству/створила загрозу її завдання; (5) право учасника/акціонера господарського товариства (їх групи) – незалежно від розміру його/їх частки в капіталі товариства/кількості простих акцій – подавати в інтересах товариства позов на відшкодування заподіяної товариству шкоди/загрози її заподіяння – з боку інших учасників/акціонерів, посадових осіб органів товариства чи третіх осіб; (6) з метою попередження зловживань, пов'язаних з поданням ПП, запровадити: можливість подання такого позову у разі завдання/загрози завдання товариству *істотної шкоди* (щонайменше 5% вартості активів товариства); обов'язковість при поданні ПП досудового врегулювання конфлікту в товаристві; обов'язок учасника/акціонера товариства відшкодувати збитки, заподіяні необгрунтованим ПП.

І наостанок: запровадження нормативно-правових інновацій має проходити попередні обговорення за участю провідних науковців, що спеціалізуються на відповідній проблематиці. І залучення до подібних обговорень законопроектів має відбуватися не на суб'єктивних засадах (нерідко учасники таких обговорень визначаються на розсуд їх організаторів, а, отже, на суб'єктивних засадах). Для забезпечення об'єктивності подібних заходів до участі в них доцільно запрошувати всіх провідних фахівців, що спеціалізуються на відповідній проблематиці, а для цього – створити загальнодоступний *реєстр наукових установ, вищих навчальних закладів, науковців* із зазначенням тематики досліджень, що ними проводяться та/або проводилися (з оприлюдненням результатів досліджень у формі монографій, дисертацій, відкритих для широкого загалу звітів тощо) з метою *залучення* не лише до вищезгаданих обговорень, а й до розробки законопроектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сыродоева О. Н. Акционерное право США и России (сравнительный анализ). – М. : Изд-во «СПАРК», 1996. – 112 с.
2. *Model business corporation act (with selected Official Comments)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://users.wfu.edu/palmitar/ICBCorporationsCompanion/Conexus/ModelBusinessCorporationAct.pdf>.
3. J. Sixto, C. Marella, Jr. *Derivative Suits: Nature and Function* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ca.judiciary.gov.ph/index.php?action=mnuactual_contents&ap=j50140/.

4. Why do shareholder derivative suits remain rare in continental Europe? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://practicum.brooklaw.edu/sites/default/files/print/pdfs/journals/brooklyn-journal-international-law/volume-37/issue-3/bjil_v37iii_1.pdf.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
6. Про внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств: Закон України від 03.02.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 35. – Ст. 344.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів: Закон України від 7 квітня 2015 року // Офіц. вісн. України від 19.05.2015. – 2015. – № 37. – Ст. 1110.
8. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
9. Об акционерных обществах: Федеральный закон от 26.12.1995 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1996. – № 1. – Ст. 1. (с последующими изменениями и дополнениями).
10. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
12. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
13. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
14. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 29. – Ст. 337.

*Вінник Оксана Мар'янівна – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

Н. М. Внукова

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИМОГ ДО ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ СТРАХОВИКІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

В Україні проблема забезпечення платоспроможності та конкурентоспроможності страхової компанії набула особливої актуальності. Для її вирішення необхідно встановлення достатнього розміру капіталу, що